List 1. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold. 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 1. januvarija 1890.

Obseg: V prospeh govedoreje. — Solnčna svetloba napravlja lojeni okus. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Politične stvari. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

V prospeh govedoreje.

Zadnjič čitali smo v tem listu nad vse važen zakon o povzdigi govedoreje, ki veleva občinam rediti zadostno število plemenskih bikov. Ta naredba bode, kadar postane veljavna, gotovo imela najkoristnejše nasledke za živinorejce, ker je pravi temelj uspešni govedoreji in zboljšanju njenih dohodkov. Glede plemenskih bikov bila je govedoreja dosedaj pri nas zeló pomankljiva in napačna, kakor je še v marsičem drugem. Ni se čuditi potem, da so gospodarjevi dohodki od govedoreje premajhni in slabi, ko bi morali biti v naših razmerah ravno najboljši.

Velika škoda v reji goveje živine godi se nam sedaj tudi zategadelj, ker prehitro odstavljamo teleta. Tako ravnanje je pri nas obče, ali je zelo napačno! Odstavljena teleta bi se morala dobro rediti, pa postanejo mršava, shujšajo ter zastanejo tako v rašči, da jih je žalost gledati! Gospodarji ne uvidijo, da je napačno odstavljanje temu vzrok, marveč menijo ravno nasprotno in pravijo, da morajo teleta izgubiti „mlečno meso“, predno se pričnó rediti. Da nam take živali ne bodo dajale nikdar pravega užitka niti ne bodo tako dobre za rejo, lahko je umeti. Saj so dolgo časa le životarile, a ne dobro redile se! In kako zastanejo take živali tudi v rašči in kako slabo se razvijajo! Pa kaj se ne bodo! Namesto mleka uživati morajo prehitro trdo in suho krmo, katere ne morejo dosti žvečiti niti prebavljati zarad premalo čvrstih zob in sosebno še zaradi želodca ne. Ker se torej nezadostno preživljajo, trpijo od gladu, hujšajo in ne rastejo — v veliko škodo, katero čuti gospodar pozneje, kadar žival doraste. Neprecenjene važnosti za uspešno govedorejo je za tegadelj tudi to, da skrbno odstavljamo teleta ker le tedaj se nam bodo tako lepo redila, da bo veselje in dobiček ž njimi. Zato se nam je ravnati pri odstavljanji po sledečih vodilih, kakeršna zahteva narava govede sama.

Goveda imajo, kakor vsi drugi prežvekovalci, 4 želodce. Prvi trije, to so „vampi“, „kapica“ in devetogub“, pripravljajo použito krmo za prebavljanje, ki se vrši prav za prav šele v četrtem želodci, „siričniku“ po imenu. Sesnemu teletu so prvi trije želodci še nerazviti, kajti vamp, ki je pozneje največi, je manjši pri sesnih teletih, nego siriščnik. Sesnemu teletu rabi namreč le siričnik za prebavljanje, dokler se živi z mlekom. Za tegadelj tudi ne more živeti tele v prvem času ob trdih snoveh, ker jih ne more prežvečiti niti spraviti v vamp, ki je premajhen in premalo razvit. Zatorej jih tudi prebaviti ne more. V prvem času morejo teleta živeti le ob kapljivi krmi, kakeršna je mleko. Ker se pa dosedaj ni še posrečilo napraviti pijače, s katero bi teletom nadomeščali mleko brez vsake škode na zdravji in rašči, zategadelj se morajo toliko časa popolnoma ali vsaj nekoliko rediti z mlekom, da se zobje in prvi 3 želodci zodostno razvijejo za uživanje in prebavljanje trdih in suhih krmil. Če se ne ravnamo po tem vodilu, shujšajo nam gotovo teleta, ker morajo stradati. Med stradanjem si sicer shujšanim in mršavim teletom sčasoma prvi trije želodci razvijejo, toda zelo počasi vsled pomankljivega krmljenja. Zategadelj močno zastanejo v rašči. Mnogo telet pokazimo z napačnim odstavljanjem za celo življenje tako, da niso več za pravo rabo. Velika napaka je toraj, če odvzamemo teletom prezgodaj mleko z neprimernim odstavljanjem.

Teleta katera smo namenili za rejo, odstaviti je popolnoma šele z 8 ali 9 tednom. Prvih 6 tednov nasesavati se mora tele do sitega pod kravo. Po četrtem tednu pa je polagati vsejedno še najfinejše otave ali sena v jasli. V tem času dajati je teletom tudi vsak dan nekaj ovsa, katerega v ta namen sproti skuhamo.

K. ZEITUNGS-STEMPEL

Na ta način privajamo teleta polagoma navadni krmi in teleta pričnó igrajoč se žreti.

Čez 6 tednov pričeti je potem prav za prav šele z odstavljanjem. Odstavljati je polagoma s tem, da kravo pred sesanjem nekoliko pomolzemo ter puščamo v vimenu čim dalje manj mleka.

Najbolje storimo, če izmolzemo v 7 tednu vsak pot po en sesec pred sesanjem, tako da sesá tele le iz 3 sescev. Ker se toraj tele do sitega več druge krme. V 8 tednu odvzamemo mleko iz 2 sescev in v 9 tednu iz 3 sescev. Med tem časom, ko čim dalje več ne nasesa, povžije več mleka molzemo, pokladati je od tedna do tedna čim dalje več kuhanega ovsa ter navajati teleta, da uživajo najfinejšo otavo ali najboljše in mehko seno. Med takovim odstavljanjem navajati je teleta, kakor hitro so pričela uživati otavo in oves, tudi pijači, in sicer na ta način, da ponudimo vselej pred sesanjem malo mlačne vode, kateri lahko primešamo izkraja posnetega mleka. Po odstavljenji privaditi je namreč teleta najteže na pijačo. Med odstavljanjem dajati je zmerom le mlačno pijačo. Mrzli vodi privaditi je teleta, kadar so uže odstavljena.

Skrbni živinorejci odstavljajo teleta tudi na ta način, da puščajo teletom v 7 tednu le po dvakrat sesati zjutraj in zvečer, v 8 tednu pa le še po enkrat. Sicer pa ravnajo tako, kakor je bilo povedano.

Pri takovem odstavljanji ne bo tele izgubilo mlečnega mesa niti ne bode shujšalo in v rašči zastalo kakor dosedaj, marveč se bode enakomerno lepo razvijalo in raslo v veliko korist in veselje gospodarju, kateremu bode donašalo za njegov trud in skrb lepših obresti. Ravnajmo tako, in gotovo bodemo dobivali boljših dohodkov od govedoreje!

Solnčna svetloba napravlja lojeni okus.

Moja gospodinja dela surovo maslo, ki slovi in ga prav drago prodaja gospodi. Maslo je bilo v najhujši vročini vedno dobro in zelo okusno, a sedaj tožijo prejemniki, da ima lojen okus. Od kot prihaja ta okus, ko je izdelovanje masla nad vse snažno, in ga gospodinja hrani med okni v mrzli sobi, koder je vedno mrzel in sveži zrak.

To so tudi uže drugod opazovali, a dolgo niso prišli vzroku na sled. Sedaj vemo, da svetloba dela lojeni okus. Solnčna svetloba se nam vidi bela, a vendar obstoji iz raznobarvnih svetlobnih žarkov. Ako gre solnčni žarek skozi brušeno steklo, kakoršno rabi za okrašenje lestencev (lustrov) v cerkvi, pokažejo se na steni razne barve. Mi pravimo: Solnčna svetloba, ki je šla skozi tako steklo, razkrojila se je v tiste različnobarvne žarke iz katerih obstoji. Te barve vidimo tudi v mavrici. Solnčna svetloba ima pa neizrečeno veliko moč, razkraja tvarine in tvori druge, in koder je ni, tam se tudi zelena barva v listji naših rastlin ne more delati. Zato vse rastline v temini oblede. Ako pa solnčno svetlobo razkrojimo v one raznobarvne žarke, iz katerih obstoji, pa vidimo, da nimajo vsi enake moči. Višnjavi žarki so silnejši nego rdeči. Denite blago, ki ni dobro barvano, pod višnjavo steklo, in obledelo vam bode na solnci, če ga pa denete pod rdečo steklo, ohranila se mu bode barva, kakor da bi ga hranili v temini. Višnjavi svetlobni žarki razkroje namreč barvo, rdeči pa ne. Tudi pri maslu je tako. Višnjavi svetlobni žarki, katerih je zelo veliko v solnčni svetlobi (če je tudi oblačno), razkroje gotove dele masla, vsled časar dobi lojen okus. Hranite maslov tmini (ali pod rdečim steklom), ne pa kakor sedaj na oknu, in gotovo ne dobi več tega okusa. — Ali naše branjevke in kmetske gospodinje, ki prodajajo surovo maslo na trgu, niso ne vede uže spoznale tega? Gotovo da! One trdijo, da se maslo najbolj okusno ohrani, če je zavito v perje od zelja itd., in res je, to pa zato, ker zeleno perje brani višnjavim svetlobnim žarkom do masla. — Iz navedenega lahko posnamete, da je slabemu okusu Vašega masla vzrok svetloba, ker ga hranite na oknu. Hranite ga v kakem temnem, zračnem prostoru, in kupci se ne bodo več pritoževali čez Vaše blago.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

145.

Zasutje v claimu.

Kimberley 1874.

Tu sašlišim glasove od zgoraj, med njimi spoznam glas Battenhäuserja. Prihitel je s svojimi Kafri poizvedit od mojih delavcev, če sem posut. Mojim Kafrom se je posrečilo uskočiti, ali na sosedovem claimu jih je zadel naval kamenja in dosta ranil, vendar nevarno ne. Klical sem na vso moč. Zaslišali so me. Med tem je prihitel tudi Teichov bratranec z ostalimi našimi delavci. Kmalu so me izkopali, ali v kaferskem narodnem kroju. Samo malo cunj je viselo na meni. Mili Bog, in kako sem bil poškodovan! Glava otolčena, život ves višnjev, sem in tjé odrt, dlan in prsti levice razmečkani.

Prinesli so mi nove obleke z moje hišice in mi pomagali obleči se. Z veliko težavo sem prilezel domov v postelj. Do božičnih praznikov se skoro nisem mogel ganiti. Trpel sem hude bolečine, in še danes ne morem ležati na levej strani. Vendar sem se ziizal kot maček, zlizal brez zdravniške pomoči. Samo leva roka je še trda, ne morem gibati prstov. Če hočem pest narediti, moram z desnico pomagati. Tudi levo uho je pohromečeno, zelo malo slišim.

Dobro uro po mojem odhodu s claima se je stena z novega utrgala in še več zasula. Pozneje so prišli navadni lijaki, in močni studenci so vdarili iz zemlje.

Tako so naša kopanišča opustošena. V nekaterih claimih leži več tisoč voz posipine, a v nekaterih stoji voda, ali pa oboje. Velè, da bi se ne splačalo odstraniti posipine in iztrombati vode z našimi jednostavnimi stroji. Govorè, da se zbira v Londonu družba, ki hoče claime pokupiti in delo z novega pričeti, toda z novimi, dovršenejšimi parostroji. Sedaj sem brez dela.

Dr. Holub se je uže povrnil z drugega svojega potovanja in biva sedaj v Dutoispanu. Prinesel je bogatih zbirk. Mnoge predmete je nabral sam, mnoge je kupil od Kafrov.

Jutri pride le-sem glavni načelnik Batlapinov, moj znanec z leta 1870. Spremljajo ga mnogi drugi poglavarji. Hoče se pogajati z angleško vlado radi varstva proti Transvaalcem. Tako leze Angleška bolj in bolj v notranjo Afriko.

Pisali ste mi tudi, da hočejo rojaki moji prositi amnestije záme, da bi se mogel brez vseh skrbi vrniti na Češko. Sporočite vsem srečni moj pozdrav in iskreno zahvalo na dobrej volji.

Vaš

C. P.

146.

O javnih naših zadevah.

Kimberley 1874.

Več tednov Vam nisem pisal. Evo novega pisma, ali politiške vsebine!

Znano Vam je, da je vlada angleška zbrala več kosov sveta v novo pokrajino in jo nazvala „Zapadna zemlja Grikvov.“ Te kosove je odtrgala nekaj Slobodnej državi Oranjskej, in nekaj samostalnim poglavarjem kafrskim. Guvernerjem novega ozemlja je bil imenovan Sauthey. Nobena tajnost pa ni, da mnogi višji uradniki, zlasti v kolonijah zamorskih, mnogo bolje skrbé za lastni dobiček, kakor za blagor zaupane zemlje. O novem guvernerju je šel glaš uže popreje, dokler je bil državni tajnik v koloniji Kapskej, da ni bela vrana med uradniki. Naj je temu tako ali tako, to je gotovo, da je kopaninam naložil ogromen davek. Kam je zginil ta denar, nobedon ne ve! Po zakonu se mora vsakega leta objaviti izkaz dohodkov in stroškov. Minulo je prvo leto, drugo, tretje, toda o računu ni bilo ne duha ne sluha, dasi se je resnobno zahtevalo, da se objavi.

Mimo tega so dolžili guvernerja, da ne skrbi kakor gré, za kopanine, ki so edini vir državnih dohodkov. Tudi jetnikom, večinoma Kafrom, ni pustil delati v kopaninah, da bi bile vsaj nekoliko v redu, temveč jih je pošiljal za Vaal in k Hart-riveru pomagat angleškim naselnikom.

Najbogatejši claimi so severni, izhodni in južni, pa so ali posuti ali pod vodo. Samo nekoliko srednjih claimov ni poškodovanih, in to zato ne ker še niso globoki. Delali so v njih malo, ker ni pravega dobička. Malo boljši so zapadni claimi, ker ni ž njimi toliko stroškov pri kopanju; tla so namreč peščena. Tu se dobivajo izredno krasni demanti. To vem z lastne skušnje. Pred dvema letoma smo imeli tu polovico claima. Delal sem z 8 Kafri tri mesce. Našli smo šest demantov, največi je imel samo $4^1/_2$ karata. Ali to so Vam bili res krasni kamni, pravilne oblike in čisti.

Gospodarstvo guvernerjevo je napravilo splošno nejevoljó. Razburilo ni samo navadnega ljudstva. temveč tudi bogate trgovce in advokate, ki imajo po več claimov. Sklicali so ljudstvo v zbor. Sklenilo se je, da ima guverner oznaniti, kamo je prešel ogromni davek od treh let. Dalje se je zahtevalo, da nima guverner več pošiljati jetnikov na delo za Vaal, temveč v kopanine, kjer je dela polne roke. Konečno se je tudi sklenile vprašati guvernerja, s kakošnega namena hoče najeti posojilo 80.000 liber šterlingov.

Guverner se za vse to ni zmenil nič, šaril je dalje po svojej volji. Sklican je bil drugi meeting. Spoznalo se je, da je treba ustanoviti tajno družbo bojevnikov „vigilantov“ zoper prevzetnost in odiranje guvernerja in njegovih petolizcev. Tudi so šli odbranci k njemu zahtevat, da se umakne z urada in odstopi mesto svoje sposobnejšemu možu.

No guverner odbrancev ni sprejel, odgovoril pa je na ta način, da je v Himberley poklical sto jezdnih policajev na pomoč tukajšnimi peškim. Ali sto jih ni skupaj spravil, komaj 30. S takim postopanjem je še le dregnil v sršenovo gnjezdo. Vse novine, ki izhajajo v južnej Afriki, pisale so veliko o dogodkih v Zapadnej zemlji Grikev. Nekatera so zagovarjale guvernerja, druge so mahale po njem, kakor povsodi. Tu pri nas ste dve tiskarni, in vsaka ima svoje novine. Ene so vladne, ene nezavisne. Umeje se samo po sebi, da sta si lista v lase skočila, kakor naši praški listi.

Sklicali so tretji meeting. Oznanjali so ga ogromni plakati, veliki kakor duri, in na njih je bil natisnjen tudi odznak nezadovoljnikov: lopata položena križema čez piko in pod njima puška. Tistega dne, ko smo zborovali, vihrale so povsodi rudeče zastave s tem odznakom. Zjutraj zgodaj je šla godba z ogromno zastavo krog. Začasni odbor, v katerem je bilo nekaj advokatov, dal je postaviti tribuno na trgu. V novinah smo brali, da bodo zborovanje razgnali in govornike zaprli. Vsled tega je bilo vse razdraženo. Peški policaji so dobili patrone, a jezdni so osedlali konje. Tudi vigilanti so bili na nogah. Pet sto dobro oroženih mož je čakalo trenotka, ko pošljé guverner svojo kavalerijo na zbrano ljudstvo.

Prišla je osodepolna druga ura popoludne. Člani odbora in govorniki so zasedli svoje mesto na odru, ki ga je bilo ljudstvo z burnim kričanjem obkolilo. Ni pa prišlo toliko ljudstva, kolikor na pervi in drugi meeting. Tudi jaz sem ostal doma. Govorili so nekateri govrniki. Izrekli so, da Zapadna zemlja Grivkov pride na nič, ako Sauthey ne odstopi. Ljudstvo ubožava, kopanine se

opustošene radi nemarnosti guvernerjeve, tatvina, poboji in umori se množé, a policija ne spolnuje svojih dolžnosti. Ne kaže drugo, kakor sporočiti vse to naravnost kraljici angleškej in prositi jo, da bi imenovala novega guvernerja, in preklicala zakone, ki jih je Sauthey izdal. Dokler pa ne bode imenovan nov guverner, toliko časa hoče „tajna družba“ skrbeti o blagru občinstva. Tudi se ustanovi z javno volitvijo „mining-boatd“, čegar odbor šestih udov, skušenih demantokopov, ima skrbeti, da se kopanine rešijo popolnega propada. Vse to je zbor sprejel soglasno in z gromkim vskrikom. In gledite! Noben policaj se ni pokazal, nobena sablja ni zazvenela. Ni jim dišalo!

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni zbor kranjski.

1.) Ljubljanici strugo ponižati, in to od ustja Malega grabna do tam dolu, kjer se zopet vanjo izliva Cesarski graben. Temu poslu bi nekako pot kazala tista rudeča črta, katero je videti na prilogi C; a bilo bi ob enem tudi ustanoviti prečne pročrte znotraj Ljubljanskega mesta in imeti na umu zdajne zidovanje po bregovih. Ti počrti se ne dade razširiti, ker brani kraj;

2.) ponižati, in ako bode treba, tudi razširiti Cesarski graben, naj bi o povodnjih mnogo hitreje in večjo obilico vode valil.

Da bi se zvedelo, koliko je vode razdeliti na Ljubljanico po mestu in koliko na Cesarski graben, to bi mej zdelovanjem glavnega črteža bilo treba premisliti, koliko bode mogla katera teh dveh rek potlej požirati vode, kadar najde vsaka svojo popravljeno strugo in zaradi tega tudi svoje večji stermec. To bi se najlaže dalo tako izračuniti, kakor smo uže zgoraj namignili.

K vprašanju 12. K vprašanju „koliko bi se Ljubljanici dala struga znižati, da ne bi kvare bilo mestnim poslopjem po nje bregovih ali obrežnemu podzidju, mostovom, ježam in podzemeljskim jarkom?“ se zdaj ne more do konca odgovoriti, ker nij znano, kako globoko v zemljo sezajo mostni stebri in obrežno podzidje; vendar se zdi podpisanim veščakom, da bi se Ljubljanici struga dala brez posebnega prenarejanja znižati do 1·0 *m*, ako bi se kopalo tako, da bi globanja bila nečkam podobna.

Samo ob sebi se umeje, da bi potlej bilo ježe, kjer slone v strugi, treba utrditi in okovariti, ter podzemeljskim jarkom ustja toliko znižati, da bi jih tudi najplitvejša voda mogla dosezati.

K vprašanju 15. Veščakom se je zdelo, da se Cesarski graben dá znižati in razširiti po teh načelih:

1.) Naj bi se Cesarskemu grabnu uže tam, kjer se cepi od Ljubljanice, zdanja struga nekako 1·0 *m* znižala;

2.) naj bi se mu tudi pri Dolenjskem mostu 1·0 *m* znižala struga, ki je ondukaj s kamenjem pomeščena (flaštrana);

3.) od tega mostu do Cesarskograbenskega ustja naj bi se strmeci uravnali, kakor bi kazala potreba;

4.) tem strmecem naj bi se dali taki prečni pročrti, kakeršni bi jim bili primerni, da bi Cesarski graben o povodnjih potlej mnogo hitreje tekel in večjo oblico vode odnašal.

K vprašanju 27. Da se more pripravno zdelati glavni črtež naredbam, katere v tem spisu priporočajo veščaki, trebalo bi poprej še teh stvarij:

1.) zvezo zemljemerskih prvostavnih kolov napraviti v barji ter ob glavnih obeh rekah do cesarskega grabna ustja;

2.) vodomernih kolov postaviti, kolikor se jih zdi treba;

3.) po raznih krajih v barji vrtati zemljo, da se zve, kako leže nje pole druga vrhu druge;

4.) storiti glaven razpregledan zemljevid po takej meri, v kakeršnej si je 1 : 10000;

5.) lindino izmeriti močvirju, da se na posebnem zemljevidu s črtami zvežejo mesta, kar jih ima po jednoliko višave;

6.) dolinam prečne pročrte tako zdelati, da bodo kazali plasti raznih pol;

7.) načrtati ter na lindino izmeriti stranske pritoke in glavne odtoke ter tudi povodne zgradbe (mline itd.) po stranskih pritokih;

8.) zvedeti, kakšno obilje vode prinašajo stranski pritoki;

9.) načrtati ter na lindino izmeriti Ljubljanico in Cesarski graben; tudi zvedeti, koder bode treba, kakšna tla so ondukaj; naposled;

10.) načrtati ter na lindino izmeriti Mali graben in Gradaščico.

Po tacih pospešilih bi potem bilo tudi zdelati še te glavne črteže:

a) črtež, kako bi se znižala struga Ljubljanici in Cesarskemu grabnu;

b) črtež, kako bi se uravnavala Mali graben in Gradaščica;

c) črtež, kako bi se uravnali stranski pritoki;

d) črtež, kako bi se uravnal Cornovec in drugi glavni vodotoči; naposled bi bilo treba:

e) ustanoviti, katere kosove sveta naj bi napajal vsak stranski pritok posebe.

Posebno mnenje veščaka dr. Vicintini-ja se glasi:

Jaz, čegar ime se zdolaj čita, podpisujoč to mnenje veščih gospodov, mislim, da sem dolžan tistemu, kdor bode zdeloval glavne črteže o močvirskem osuševanji, priporočiti, da posebno ima na umu dve zelo tehtoviti stvari, namreč:

1.) naj se drži tega, kar so veščaki svetovali, rekoč, da bi se Ljubljanici in Cesarskemu grabnu struga ne-

kako 1 *m* znižala, a pazi naj, da potem Ljubljanica ne bode nikoli imela premalo vode, ter da ne bi kvare delala obrežnemu podzidju Ljubljanskega mesta;

2.) naj mu bodo vedno v mislih odtočni prekopi ob gorah, ki sklepajo močvirsko ravan, ker bi kedaj utegnili tudi močvirsko ravnino napajati z vodo, ako bi bili zdelani.

Ali ker se bodo vode še vedno ustavljale v svojem odtekanji ter pod-se jemale suho zemljo ves tist čas, kar ga mine, predno se glavni črtež naredi, in tudi ves tist čas, v katerem se bodo kesneje po tem črteži rekam in potokom popravljale struge ter se močvirska ravnina predelovala, pa ker je vendar zelo treba, da se temu razgrajanju pride na konec, kolikor je najhitreje moči, zategadelj je vredno krepkega priporočila, da se ob nevelikih troških s posebnim svojim, nalašč narejenim malim vodotrebnikom (bagger) strani pobere ves naneseni pesek po strugi Ljubljanice od ustja Malega Grabna dolu gredoč dokler se pride še nekoliko niže od tistega mesta, kjer se Cesarski graben cepi od Ljubljanice, in poleg naj se tudi takoj zdaj uravnata Gradaščica in Mali graben.

Vešči inženir **Rafael** *dr.* **Vicentini** *s. r.*

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Novo leto 1890. Slovenci imamo za saboj dolgo vrsto let britkega borenja za naš obstanek. Ne maramo nazaj segati v štiri prva desetletja tega stoletja, ko je začetne politične prevrate z Ilirijo oživljeno spremljalo vstrajno prizadevanje večinoma duhovniških krogov priboriti veljavo slovenski besedi. Mnogo in vspešnega se je storilo v oni dobi za naš sedajni obstanek. Opomniti pa nam je vstrajnega prizadevanja katero zahtevata ustanovitev prvega slovenskega lista „Novice“ začetkom petega desetletja v tem stoletji. Koncem tega desetletja, l. 1848 sledilo je tudi politično prebujenje Slovencev, ki so se l. 1860 zavestno in dostojno vstopili v vrsto drugih narodov avstrijskih. Seveda se je začetkom ustavnega našega življenja postavilo v vrsto zastopnikov naroda slovenskega več mož, pri katerih se je pogrešalo srce in čutje za slovensko življenje; ta vrsta politikov naših zginila je s površja političnega življenja, — veljavo in vspehe priborila je narodu pa samo ona stranka, ki je pod vodstvam očeta slovenskega dr. Bleiweis-a neoskrunjeno vzdržala naše staro geslo „vse za vero, dom cesarja!“

Odkar je 1879. l. cesar poklical na krmilo vlado grofa Taaffe-ja nastala je tudi nova doba za Slovence, ker nehala se je za nje vsaj večinoma vojska zoper združeno moč nasprotne državne birokracije in političnih nasprotnikov.

Na Kranjskim, kjer bivajo Slovenci v najbolj nepretrgani celoti, pokazali so se ti vspehi najbolj očividni, posebno za to, ker je na čelo politične uprave dežele grof Taaffe postavil moža bogatih skušenj in neupogljivo pravičnega čutja.

Primorsko, Štajersko in Koroško pač še britko pogreša takih varuhov, to pa deloma namestuje skupina vsih slovenskih državnih poslancev, ki se v vsem svojem delovanji smatrajo za zastopnike vsega naroda slovenskeda.

Ravno tako lepo soglasje med zastopnike naroda imamo zabeležiti tudi iz zadnega zasedanja deželnega zbora kranjskega, tako, da prvi dan novega leta z nadepolnega srca smemo klicati zaupno: Bog daj nam Slovencem srečno novo leto!

— **Okrajna bolniška blagajnica ljubljanska.** V dobi petih mesecev obolelo je 246 blagajničnih udov izmej teh 219 moških in 27 ženskih. Umrlo je 7 udov mej temi 1 ženska. Izplačalo se je bolniščine 1517, gld. 74 kr., bolniških oskrbovalnih troškov 409 gld. 50 kr., voznine 34 gld. 11 kr., pogrebščine 88 gld., zdravniških troškov 807 gld., za zdravila 230 gld. 80 kr., za kopelji 42 gld. 20 kr., za terapeutične pripomočke 14 gld. 33 kr. in za obeznino 15 gld. 76, kr. torej skupno 3159 gld. 44 kr.

— **Razpis častnega darila.** Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Matica Slovenska“ po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove 200 gld. častnega darila povesti slovensko obsezajoči najmenj 10 tiskovnih pôl. Snov bôdi zajeta iz zgodovine ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Povest mora biti spisana tako, da po obliki in vsebini svoji ustreza umetniškim zakonom pripovedne književnosti ter poleg tega ugodi literarnim namenom „Matica Slovenska“.

Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svojo povest še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje „Matica Slovenska“ po § 15. svojega opravilnega reda po 20—30 gld. za tiskovno polo.

Rokopisi naj se brez pisateljevega imena pošiljajo odboru „Matice Slovenske“ do 1. junija 1890. l. Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečačenem listu, na katerem je zapisano dotično gaslo.

Večkrat se je poudarjalo, da „Matica Slovenska“ podaja svojim članom premalo leposlovnega berila. S tem razpisom hoče Matičin odbor pokazati, da ga je resna briga, po vsi svoji moči pospešiti tudi razvoj leposlovne književnosti slovenske ter svojim članom podati v roko lepo zabavno knjigo.

Zatorej se pa podpisani odbor tudi nadeje, da ga bodo pisatelji slovenski podpirali v njegovem trudu ter se častno odzvali njegovemu domoljubnemu pozivu.

V Ljubljani 2. decembra 1889.

Odbor „Matice Slovenske“.

— **Nesreča na južno-železniški progi Zagorje-Trebovlje.** Teško si je misliti grje in nevarnejše proge, kakor je ona z Save do Zidanega mosta tik reke Save. Po eni strani globoka voda po eni pa visoko, strmo skalnato gorovje, s katerega doli se privaleva pogostoma debelo kamenje ali celo skalovje, katero se je vsled mokrote in zmrzline odločilo od gorovja. Po večkrat na leto je čitati, da so imeli vlaki zakasnenje, ker je pri Zagorji skala privalivša se s strmega brega založila železniški tir. Večja nesreča se do sedaj vsled velike pozornosti železniškega osebja še ni pripetila, toda dogodba iz noči od minulega četrteka na petek, kaže koliko nevarnost se skriva za popotne na tej progi. Ponočni kurir odpeljava se z Ljubljane proti Dunaju po $^3/_4$ na 12 in dospe na Zidani most takoj po 1 uri. preko Zagorju, toraj vozi med $^1/_2$ in $^3/_4$ na 1. Ko se je toraj ta vlak omenjeno noč vozil preko Zagorju, privali se z veliko močjo krog $^1/_2$ metra debel kamen na vlak predere vagon na šev, razbije 4 do 5 sten in se zvali na drugi strani vlaka na tir. K sreči v oddelku, skoz katerega je skala hodila svojo pot, ni bilo nikogar, tik zvaven pa je bila popotnica, ki je lahko Boga hvalila, da skala ni prilitela na vlak mali trenutek pred. Ako se pomisli, da se je le 4 do 5 ur popred po ravno tej progi vozil cesar v posebnem vlaku, je pač lahko razumljivo, kolika nesreča bi bila mogla nastati. Ravno tako si še človek komaj more misliti velikost nesreče, ako bi vsled dovaleče se skale ali iz druzega uzroka na tej progi vlak skočil iz tira. Po tej nesreči pač smemo pričakovati, da bode južna železnica z nasadi, zidovjem in vsakdajnem ogledavanjem nevarnih bregov vse storila, da se odpravi velika nevarnost za potnike na tej grdi progi.

— **Odlikovanje.** Presvitli cesar podelil je gospodu dekan-zlatomašniku in častnemu kanoniku Martinu Skubicu v Ribnici viteški križ Franc Jožefovega reda. Častitamo!

— **Gospod gimn. vodja Josip Šuman** v Ljubljani imenovan je za ostalo dobo člen deželnega šolskega sveta za Kranjsko. Častitamo in radi priznavamo, da se je v tem činu naučno ministerstvo pokazalo nepristransko.

— **Odbor ljubljanske čitalnice.** Pri rednem občnem zdoru ljubljanske čitalnice, pri katerim se običajno poroča o računu in delovanju društva, izvoljen je bil z novega tudi odbor kot izvrševalni organ društva in za načelnika društvenega izvoljen je bil zopet g. dr. Karol vitez Bleiweis.

— **Jožef Zupan stolni prošt ljubljanski** je naslov životopisu ponatisu iz „Drobtinc“ katerega je spisal gosp. Janez Ažman, župnik gorjanski, in v katerem je na 42 straneh kratko pa značilno opisano življenje in delovanje znanega dostojanstvenika. Gospod pisatelj razdelil je gradivo v sledeče naslove: Zupan — pobožen mladenič, — Zupan vrl kapelan, Zupan — izvrsten župnik, — Zupan imeniten prelat, Zupan sloveč pridigar, — Zupan in Kropa, Zupan in Radovljica, — Zupan in njegovi križi, — Zupan in mrtva roka — Zupan in njegova smrt. Knjižico kinča lepa slika pokojnika.

— **Časništvo evropejsko.** Po številu izhajajočih časnikov vrste se evropske države tako: Nemška z 5500 časniki, med temi 800 vsak dan izhajočih, Anglika s 3000 časniki, med temi 809 vsak dan izhajajočih, Francoska s 2819 časniki, med temi 700 dnevnikov, Italija s 1400 časniki, med katerimi 170 dnevnikov, Avstrijsko-Ogerska, 1200 časniki, med temi 150 dnevnikov, Španska 850 časnikov, Ruska 800 časnikov, Švica 450 časnikov. Vsega skupaj tiska se v Evropi 20,000 časnikov, v Aziji 3000, v Afriki 200, združene države ameriške štejejo 12.500 časnikov, Canaa in Avstralija pa 700.

— **Državni proračun** za leto 1890 kaže 60.000 gl. za vredjenje Save na Kranjskem.

— **Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1890** s popolnim šematizmom šolskih oblastnij, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno-Štirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šol leta 1889/90 — smo te dni prejeli. Sostavil in založil ga je g. Mihael Nerat, nadučitelj in „Popotnikov“ vrednik v Mariboru. Koledar je jako lična žepna knjižica in primerna posebno slovenskim učiteljem. Dobiva se po 1 gld. 25 kr. komad s poštnino vred pri vredništvu „Popotnika“ v Mariboru.

— **„Slovenskega Pravnika“** št. 12 obsega:

1.) Koliko pomena ima zemljeknjižna mapa;
2.) Posojilnice in zakon z dne 27. decembra 1880 dr. z. št. 151.
3.) Dr. Fr. Zupanec: Iz sodno-zdravniške prakse (dalje)
4.) Iz pravosodne prakse;
5.) Pravna vprašanja;
6.) Književna poročila;
7.) Drobne vesti in
8.) Vabilo.

— **Sneg** zapadel je daleč okolu in bil uzrok da se promet na železnicah ni vršil redno, marveč so nekateri vlaki imeli zamudo. Zveza z Italijo bila je deloma ustavljena, sedaj so pa vse ovire menda že odpravljene.

— **Osepnice** prikazale so se pred tednom dnij v Dolenjem Logatci in se jele nekoliko tudi že širiti. Umrl je dosedaj za to boleznijo jeden možak, bolnih je pa še šest, večinoma odraslih oseb.

— **Hripa** prikazala se je tudi v Ljubljani. Na južnem kolodvoru obolelo je hkratu 7 uradnikov za hripo, da ne morejo opravljati službe. V mnozih rodbinah se je tudi že prikazala in je navadno v dotičnej obitelji od prvega do zadnjega vse bolno.

Vabilo na Silvestrovo veselico, katero priredi národna čitalnica ljubljanska dné 31. decembra 1889 v društvenih zgornjih prostorih s sodelovanjem vojaške

godbe c. kr. domačega pešpolka baron Kuhn št. 17. Vspored: 1.) Lehar: „Koračnica"; 2.) I. Strauss: Ouvertura k opereti „Prinz Methusalem"; 3.) N. Stoss: „Brže junaci na ples", moški zbor z spremljevanjem godal; 4.) R. Genée: „Laška salata", moški zbor s tenor-samospevom g. Pribila; 5.) J. Král: „Vielliebchen", valček; 6.) A. Ambroz: „Operettenschau", podpourri; 7.) Gj. Eisenhut: „Na Savi", moški zbor; 8.) R. Burgarell: „Predpustni podpouri", šaljivi čveterospev s spremljevanjem glasovira, gosli in druzih šaljivih godal; 9.) Amer: „Voll Humor", polka française; 10.) Leibold: „Hrvatski dom", podpourri; 11.) J. Král: „Edelweiss", polka mazurka; 12.) Rosenkranz: „Mein Oesterreich", fantazija; 13.) Loterija; 14.) Pozdrav o polunoči. Začetek točno ob 8. uri na večer. Pristop k veselici je nedruštvenikom zabranjen.

Proračun deželnega zaklada kranjskega — prejel je, kakor poroča uradna „Laib. Zeit.", najvišje potrjenje.

— **Enketa** za pregledavanje novega načrta za deželno gledališče v Ljubljani zbrala se je v ponedeljek popoludne pri deželnem odboru. Ker imajo po novem načrtu stroški znašati samo 183.000 gld. bil je načrt v obče pohvalno sprejet, ako ravno so nekateri deležniki izrekli željo po večjem številu lož. Konečno se je skoraj soglasno sklenilo, naj se na podlagi predloženih obrisov izdelajo nadrobni načrti. Koncem razprave prišel je na razgovor tudi stavbeni prostor na cesar Jožefovem trgu in izrekla se je v obče želja, da bi se našel v ta namen primernejši prostor, akoravno v očigled določenega sklepa deželnega zbora ni bilo moč o tej zadevi sklepati.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Minoli petek v jutro vrnil se je cesar z Miramare nazaj na Dunaj. Politično pomenljiva dogodba božičnih praznikov je pogajanje med Čehi in pa Nemci na Češkim. Videti je, da vodjem Nemcev v Čehih vpada srce glede na predstoječe volitve v deželni zbor, ker so se volilci njihovi že naveličali voliti še dalje zastopnike v deželni zbor, kateri z njega izostajajo. Zato si nočejo dalje nakladati odgovornosti za to, da se niti posvetovanj v namen sprave niso hoteli vdeležiti. Vrh tega se ne da tajiti, da je v obče odgovor Taaffe-jev na interpelacijo Plenerjevo med zmernimi deli nemške stranke napravil povoljen vtis. Poroča se sedaj, da se hoče kot posrednik med stranke vstopiti grof Taaffe sam in da se posvetovanje prične dne 4. januvarija na Dunaji v ministerskem predsedništvu. K posvetovanju povabljen je baje tudi knez Aleksander Schönburg, oni mož, ki je že v minulem poletji, pa brez vspeha, skušal pripraviti svoje somišljenike k temu, da nastopijo pot pogajanja v namen porazumljenja.

Za novo leto skrbel je grof Taaffe ko načelnik ministerstva za priznanje zaslug svojih ministerskih tovarišev, ki še niso ali že dalj časa niso bili odlikovani in tako je cesar podelil naslednim ministrom odlikovanja. Poljedelski minister grof Falkenhain prejel je veliki križ Leopoldovega reda, grof Welsersheimb imenovan je člena gosposke zbornice, Gautsch povzdignen je v baronovski stan, ministra Schönborn in Zaleski pa sta dobila red železne krone prve vrste.

Senatov predsednik dvorni svetovalec Keller je umrl.

Pri posvetovanji zarad poravnave na Češkim zastopali bodo češko stranko gg.: knez Jurij Lobkovic, grof Rih. Clam Martinic, grof Friderik Kinsky, dr. Rieger, dr. Matuš in Zeithamer.

Praga. — V vsih volilnih okrajih v katerih so se dne 30. decembra vršile dopolnilne volitve na mesto v zbor nevstopivših nemških poslancev izvoljeni so bili zopet kandidati, katere je priporočala nemška stranka.

Ogerska. — Cesar daroval je družbi pogorelega nemškega gledališča v Pešti jeden tisoč goldinarjev. — Novega leta dan otvori se telefonska črta Dunaj Budapešt.

Brazilija. — Vesti, ki prihajajo po ovinkih z Brazilije potrjujejo, da se tam sedaj, ko so ljudje prišli k zavesti, vrši odločna protirevolucija zoper republiko. Izrekoma zaveda se vojna bolj in bolj svoje moči, svoje dolžnosti in pa slabosti onih, ki so hoteli vojno porabiti v svoje namene. In vojna ustavlja se izrekoma v Rio-Janejro novonastalemu nasilstvu ter zahteva, da se z novega uvede cesarska vlada. Republikanski mogotci tej protisili ne vedo stavljati nosproti druzega kot svoje, pa kakor vidite, nezadostne sile. Morebiti še doživimo, da se v teku meseca zopet povrne v Brazilijo cesarska vlada, katera je bila vsaj pod cesarjem Dom Pedro gotoro prosteja, kakor katerakoli republikanska vlada na zemlji.

Žitna cena

v Ljubljani 25. decembra 1889.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 66 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 4 gold. 87 kr. — soršice 4 gld. 55 kr. — rži 4 gold. 71 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — ovsa 3 gold. 09 kr. — ajde 5 gold. 20 kr. — Krompir 3 gold. 03 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Vabilo na naročbo „Novic“.

V pomenljivem trenutku, ko stopajo naše stare, v svoji doslednosti neupogljive „Novice“ v svoj **48. tečaj,** stopa tudi vredništvo „Novic“ zopet pred čitatelje in naročnike lista, kateremu ni treba črkice lastne hvale, ker ga hvalijo dosti lastna, Slovencem blagonosna dela in pa vspehi, kateri se kažejo v toliko sijajnejšim svitu, ker so se časi in razmere Slovencev v minulih 47. letih prav stvarno spremenila.

Svoj čas bile so „Novice“ edini list za vse duševno delovanje našega naroda, danes bi pa mogel zadostovati za samo politično delovanje en sam dnevnik primerno velike oblike samo tedaj, ako bi vredovanje imelo svoje stalne in spretne sodelovalce po vsih posameznih pokrajnah slovenskih.

„Novice“ ne merijo tako daleč, da bi kot tednik s skromnim obsegom mogle zadostovati vsem velikim zahtevam, katere se stavljajo danes velikemu političnemu listu.

„Novice“ vstajajo tednik, ki prinaša čitateljem svojim, kakor od nekdaj, navodila gospodarsko, podučno in kratkočasno berilo, poglavitno pa izmed političnega življenja v prvi vrsti v posnetku vse one novice, ki zadevajo nas Slovence, vrh tega pa tudi vse imenitnejše dogodbe obširnega sveta. — Izmed domačih političnih novic ozirajo se „Novice“ posebno na delovanje slovenskih zastopnikov v deželnih zborih in pa v državnemu zboru.

Te vrste novic prinaša naš list neposredno iz najbolj podučenih virov s tako nadrobnostjo in z ono razsodnostjo, katera je mogoča samo v prvi vrsti vdeleženim močem pri tem delovanji.

Čitatelji „Novic“ dobivajo toraj nekaljena in nepristranska poročila, katerim je vtisnjen pečat resničnosti in vrh tega namen, vse slovenske politike vzdržati v slogi, ker stare skušnje in tudi najnovejše dogodbe pričajo nam, da nam edino le sloga podaja ključ k povolnim vspehom za narod naš.

Prijateljem svojim obetamo toraj edino le, da se „Novice“ vedno le in enako strogo drže svojega starega vodila; „Vse za vero, dom, cesarja!“

Z gorko zahvalo, katero izrekamo svojim prijateljskim podpornikom in sodelovalcem, sklepamo enako gorko prošnjo, naj ostanejo „Novicam“ še dalje prijazno naklonjeni.

Čitatelje naše, ki so stali do sedaj zunaj vrst naročnikov, naprosimo, da se vstopijo v vrsto naročnikov, ako so jih zadovolila naša načela in za malo plačilo vsak teden podajano jim mnogovrstno gradivo.

Svoje vabilo sklepamo z žéljo, da se krog Noviškega delovanja bolj in bolj širi, tako da v mnogobrojni družbi praznujemo v par letih 50. letnico prvega slovenskega lista.

„Novice“ stanejo

po pošti prejemane	za	celo	leto	4	gld.	—	kr.,	za	pol leta	2 gld.	10 kr.,	za	četrt leta 1 gld. 10 kr.
v tiskarni	„	„	„	„	3 „	40 „	za	„	„	1 „	70 „	za	„ „ — „ 90 „

Udje c. kr. kmetijske družbe dobivajo „Novice“ na leto za en gold. ceneje, ako ne prejemajo „Kmetovalca“.

Za prinašanje na dom v Ljubljani po 40 kr. na leto več.

Naročnina naj se po najcenejši poti poštnih nakaznic pošilja pod naslovom Blasnikove tiskarne v Ljubljani.

Vredništvo in opravništvo „Novic“.

Odgovorni urednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.